

Jakov Stipišić (1920.-2010.)

U Zagrebu je na Staru godinu, 31. prosinca 2010., u 91. godini preminuo istaknuti djelatnik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU u miru, sveučilišni nastavnik, pedagog i znanstveni istraživač naše srednjovjekovne kulturne baštine, prof. Jakov Stipišić, koji je svojim ustrajnim i neumornim radom zadužio hrvatsku historiografiju i nas povjesničare, te posebice Odsjek u kojemu je proveo cijeli svoj radni vijek.

Prof. Jakov Stipišić rođen je 17. rujna 1920. u Vrboskoj na otoku Hvaru, za koju je u prošlosti srcem i dušom bio usko vezan. U toj morem okupanoj i slikovitoj Vrboskoj proveo je djetinjstvo i najraniju mladost te završio i osnovnu školu. Nižu klasičnu gimnaziju pohađao je u Bolu na Braču, a višu u Dubrovniku 1939. godine. Drugi svjetski rat zatekao ga je u Dubrovniku, gdje je obolio od upale porebrice. Uskoro nakon oporavka odlazi u Zagreb, u dominikanski samostan na Borongaju, u kojemu za vrijeme anglo-američkog bombardiranja 22. veljače 1944. biva ranjen u nogu. Godine 1946. Stipišić na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisuje redoviti tropredmetni studij: pod A talijanski jezik, pod B latinski jezik i pod C jugoslavensku književnost. Za vrijeme studiranja pohađa 1948. u Historijskom institutu JAZU (danas HAZU), kod prof. Antuna Mayera, početni, a od 1949. i napredni paleografski tečaj na kojemu stječe visoko obrazovanje s područja pomoćnih povijesnih znanosti, latinske paleografije, diplomatike, kronologije i arhivistike – disciplina koje su mu bile temelj za njegov daljnji rad na arhivističkoj građi. U istom je institutu od 1949. honorarni suradnik na sređivanju zbirke latinskih isprava iz Arhiva JAZU i sastavljanju njihovih regesta na latinskom jeziku.

Nakon diplomiranja 1950., zapošljava se 1951. u tadašnjem Historijskom institutu. U njegovu personalnom listu stoji da potpuno poznaje latinski, talijanski i fran-

cuski jezik, a da se djelomično služi engleskim, njemačkim i starogrčkim, a kasnije i španjolskim jezikom. Poznavanje tolikih jezika Stipišiću je omogućilo nesmetan rad na arhivističkoj građi i praćenje stručne literature. Prve tri godine radi kao asistent na arhivističkoj građi, a onda ga zbog uzorna rada Uprava instituta šalje (zajedno s pok. dr. Miroslavom Kurelcem) na usavršavanje na Međunarodni arhivistički tečaj (*Stage Technique internationale d'Archives*) u Parizu, koji pohađa 1954./1955. na prestižnoj ustanovi *École Pratique des Hautes Études*. Po završetku tečaja i položenih ispita Stipišić se iz Pariza vraća u Zagreb, u Historijski institut u kojemu usmjerava svoj stručni i znanstveni rad na proučavanju srednjovjekovnih izvora i pomoćnih povijesnih disciplina, latinske paleografije, diplomatike i kronologije te na tom području postaje nenadmašan uzor svim mladim povjesničarima i vrhunski stručnjak na tom području. U knjižnici instituta povremeno organizira tečajeve pomoćnih povijesnih znanosti, prenoseći tako svoje znanje i iskustvo mladim naraštajima. Nakon umirovljenja prof. Josipa Matasovića, Stipišić je 1959. izabran za honorarnog predavača pomoćnih povijesnih znanosti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Uočavajući, tijekom svojih višegodišnjih predavanja, kako te discipline predstavljaju golemu poteškoću studentima povijesti, odlučio je napisati i objaviti udžbenik koji bi im olakšavao svladavanje spomenutih disciplina. Rezultat je toga njegovog rada knjiga *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, koju je objavila Školska knjiga u Zagrebu 1972. godine. To je prvi priručnik takve vrste kod nas, koji je dosad objavljen u nekoliko izdanja i kvalitetom je nenadmašan. Od 1972. pa nadalje Stipišić predaje navedene discipline i na poslijediplomskom studiju Pomoćnih povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zadru. Na tim tečajevima i poslijediplomskim studijama, Stipišić je odgojio brojne generacije mladih povjesničara – budućih istraživača.

Radeći na arhivističkoj građi, Stipišić je sam ili u suradnji s drugim autorima (u prvom redu pok. prof. Miljenom Šamšalovićem) priredio četiri velika sveska *Diplomatičkog zbornika Kr. Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (sv. 1/1967., 16/1976., 17/1981. i 18/1990.) te bio suradnik na izradi *Rječnika srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije* (sv. 1-2; Zagreb 1973. i 1978.). Još od šezdesetih godina 20. st. prevodi s talijanskog, a nešto kasnije i s latinskog jezika. Tako je preveo kapitalno djelo talijanskog ekonomskog povjesničara Gina Luzzatta *Ekonomska povijest Italije*, Boškovićevu *Teoriju prirodne filozofije* (za koju je 1975. dobio Nagradu grada Zagreba), djela Marina Getaldića, Ivana Lucića *Luciusa – oca hrvatske historiografije* – i mnoga druga. Premalo bi bilo prostora kad bi se htjelo navesti sva Stipišićeva djela, prijevode, radove i rasprave, članke i zbirke objavljene povijesne građe, bez koje bi hrvatska historiografija ostala osjetno osiromašena. Iz cjelokupnoga Stipišićevog opusa teško je nešto posebno izdvojiti, jer svi njegovi radovi i rasprave u kojima je rješavao mnoge dileme i probleme iz srednjovjekovne hrvatske povijesti, imaju veliku i trajnu vrijednost u našoj historiografiji. Ipak, ono po čemu je Stipišić prepoznatljiv jest svakako prvi svezak *Diplomatičkog zbornika*, njegov već spomenuti udžbenik *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, te prijevod *Luciusova* djela *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*

(1979.). Svoje znanstveno istraživanje nastavio je i nakon odlaska u zasluženu mirovinu 1984., kada započinje prikupljanje, obradu i sastavljanje regesta dokumenata na latinskom jeziku, koji se tiču odnosa Sv. Stolice i Hrvatske, a koje je na latinskom jeziku, pod naslovom *Dalmatia pontificia – Croatia pontificia*, prihvatila objaviti njemačka Akademija iz Göttingena, u seriji *Regesta Pontificum Romanorum*. Stipišić je bio član raznih stručnih udruženja, Društva prevoditelja, član ispitnih komisija, urednik u serijama Leksikografskog zavoda Hrvatska enciklopedija i Hrvatski biografski leksikon. A uz sve to, na kraju njegovoga životnog puta valja reći da nas je napustila plemenita i visoko moralna osoba, nadasve obiteljski čovjek te veliki znanstvenik, čiji će lik i neizbrisiv trag ostati trajno zabilježen u hrvatskoj historiografiji. Neka mu je vječna slava – počivao u miru Božjem.

Ante Gulin

* * *

Kako bismo život i znanstveni doprinos prof. Stipišića dostojno obilježili, zbog važnosti koju je pokojni profesor imao za naš Odsjek i njegove djelatnike, a i hrvatsku historiografiju općenito, u sklopu ovog nekrologa u cijelosti objavljujemo govore koje su na njegovom sprovodu na zagrebačkom Mirogoju, 4. siječnja 2011., uz govor tadašnjeg upravitelja Odsjeka, dr. Ante Gulina, na temelju kojeg je napisan i prethodni nekrolog, održali voditelj Odsjeka, akademik Tomislav Raukar i prof. dr. Mirjana Matijević Sokol, jedna od najbližih suradnica pokojnog profesora.

* * *

Okupili smo se ovdje da bismo sa žalošću, ali i sa zahvalnošću i poštovanjem, ispratili na vječni počinak dragoga kolegu, povjesničara, paleografa, diplomatičara i jezikoslovca, istaknutog pripadnika hrvatske medievalne historiografije, profesora Jakova Stipišića. Dopustite mi da se tome pridružim s nekoliko riječi, u ime Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te, neka mi bude dopušteno, i u moje osobno ime.

S obalâ rodnog otoka Hvara životni je put prof. Stipišića zarana doveo u Zagreb, u kojemu je zauvijek ostao, obogaćujući svojom znanstvenom i nastavničkom djelatnošću naraštaje svojih kolega i, napose, studenata. Čitav je život prof. Stipišića bio ispunjen neumornim istraživačkim radom i znanstvenim rezultatima, po kojima će hrvatska medievalna historiografija, prije svega, zauvijek biti njegovim dužnikom.

Prof. Stipišića poznao sam više od polovice stoljeća, od mojih studentskih dana, kad je potkraj 50-ih godina protekloga stoljeća u Seminaru za pomoćne historijske nauke Filozofskog fakulteta u Ćirilometodskoj ulici počeo održavati predavanja iz pomoćnih povijesnih znanosti. Ubrzo sam upoznao i radni prostor prof. Stipišića, Historijski institut tadašnje Jugoslavenske, današnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sljednikom kojega je današnji Odsjek za povijesne znanosti Hrvatske akademije. U njemu sam davne 1960. godine pohađao paleografski tečaj

koji se održavao, smio bih reći, u kulturnoj čitaonici Instituta, tijekom kojega je prof. Stipišić njegove polaznike s ljubavlju i neizmjernim znanjem vodio kroz složene labirinte latinske paleografije, diplomatike i kronologije. A sve čemu nas je učio prof. Stipišić poniklo je iz neposredne istraživačke prakse, iz rada na vrelima hrvatske povijesti, izdavanje kojih je bilo temeljnom zadaćom Historijskog instituta, kasnije Odsjeka za povijesne znanosti, napose kada je riječ o fundamentalnom diplomataru hrvatske povijesti, Smičiklasovu Diplomatičkom zborniku.

Naravno, u ovoj bi prilici bilo nemoguće iz opsežne i vrijedne bibliografije prof. Stipišića izdvajati pojedine naslove. Ograničio bih se na tek na neke od njih koje u njegovu opusu smijemo smatrati nezaobilaznima.

Godine 1966. u Zadru je održan znanstveni skup u povodu obilježavanja 900. obljetnice samostana sv. Marije. Tom je prilikom prof. Stipišić održao zapaženi referat o dotad posve nepoznatom popisu imovine zadarskoga suknara Mihovila iz godine 1385., u kojemu je bio naveden i popis knjiga iz njegove osobne knjižnice. Među njegovim knjigama nalazila se i Danteova Božanstvena komedija, pa je prof. Stipišić tada s pravom istaknuo da će taj zapis "predstavljati unaprijed jednu polaznu točku naše dantologije", a taj zaključak jednako vrijedi i danas, gotovo polovicu stoljeća kasnije. Bio je to fundamentalni podatak, kako o civilizacijskim razinama dalmatinskih gradskih društava u kasnom srednjem vijeku, tako i o vezama kulturâ na jadranskom prostoru, na kojemu i danas zahvaljujemo profesoru Stipišiću.

Samo nešto kasnije, 1972. godine, objavljena je knjiga prof. Stipišića *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. Ona je izrasla iz njegove cjelovite životne djelatnosti, u kojoj je neprekidno bilo u središtu povijesno vrelo i pitanje kako se približiti tom vrelu i kako ga tumačiti. Jasnoćom izlaganja i rješavanja pojedinih pitanja ta je knjiga nenadmašivi priručnik s kojim čitatelj lako i temeljito uspostavlja uzajamnu komunikaciju. Njegovi temeljni elementi: faksimili tekstova, njihove transkripcije i tumačenja nalaze se jedan pokraj drugoga, iskazujući najvišu moguću razinu njegove upotrebljivosti u praktičnom radu čitatelja. Ukratko, priručnik je to o pomoćnim povijesnim znanostima na samoj granici savršenstva.

Profesor Stipišić bio je osoba koja je na sve nas, koji smo imali sreću biti u dodiru s njim, prenosila svoja golemu znanja o širokoj lepezi pomoćnih povijesnih znanosti, osoba od koje smo učili. Svojim je životnim djelovanjem ostavio neizbrisivi trag u razvoju Historijskog instituta Akademije, ali i u obrazovanju naraštajâ slušatelja.

Poštovani profesore, opraštajući se, zahvalni smo Vam na svemu što ste svojim dugim djelovanjem pridonijeli hrvatskoj medievalnoj historiografiji, ali i hrvatskoj kulturi općenito. Svojom dobrotom, znanjem i plodovima, kojima ste nas obdarili, ostajete u trajnoj uspomeni svojih kolega i učenika.

Tomislav Raukar

Dragi Barba,

Okupili smo se ovdje da Vam posljednji put kažemo zbogom. Iako smo danas tužni što se opraštamo od Vas, našega dragog Barbe, našega profesora Stipišića, znamo da je odlazak neminovnost i dio života kojim završava put svakog čovjeka. Ali uvijek se iznenadimo i rastužimo kada kosa smrti pogodi onoga tko nam je puno značio, kada odlazi ČOVJEK. Ili kako to kažu dokumenti koje ste tko zna koliko puta pročitali: *Nil certius morte, nil incertius hora mortis quam nescit homo.*

A Vaš je put bio dug i dostojanstven, ispunjen ljudskom dobrotom i mudrošću.

Obraćam Vam se posljednji put kao dragom čovjeku, uvaženom znanstveniku i cijenjenom profesoru u ime vremena provedenog s Vama u Zavodu, ali i u ime Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta gdje ste proveli mnoge godine kao predavač Pomoćnih povijesnih znanosti.

Nikada neću zaboraviti trenutke koje smo dijelili u Zavodu na Zrinjvcu, Vi kao senior i pojam, a ja kao mlada početnica. Nikada neću zaboraviti Vaše riječi ohrabrenja koje mi i danas znače kada naiđem na prepreku: "Znaš mala, kada sam ti ja došao ovdje, ja ti nisam imao pooooojma". Možda ni sami niste znali kako su ove riječi bile melem za dušu mladom čovjeku koji zaista ništa ne zna, koji nema pojma što je regest, beneventana, falsifikat, a misli da sve to mora znati. Ja ih i danas prenosim studentima da shvate kako se trudom i radom sve može naučiti, pa i one silne i nejasne kontrakcije, suspenzije, ligature.

Učili smo s Vama formalno i neformalno, na fakultetu, tečaju, u razgovoru. Čitati dokumente, kolacionirati s Vama pročitane tekstove, otkrivati čaroliju koju malo ljudi zna bilo je čuđenje za nas mlade. I veliko ohrabrenje, jer ste nam otvarali vrata novih spoznaja s takvom lakoćom i skromnošću da smo i sami pomislili da stvarno znamo. Neformalno učenje, ali ne manje važno, bilo je ono uz poznatu kavu u "deset", kad smo se svi okupljali i s pažnjom slušali na koji ste način prethodnog dana riješili pojedino pitanje. Ili ga možda niste riješili, pa ste nam izložili, zajednički smo ga razmatrali, slušali ste i uvažavali i naše sugestije. Ta vaša otvorenost, razgovor, radoznalost, brušenje misli i ideja poticala nas je da i sami pokušamo pridonositi rješavanju mnogih pitanja. Danas tek shvaćamo da su te kave bile puno više od kave, da su bile pravi kružoci gdje smo učili kritički misliti, da su sadržavale sam smisao rada i postojanja Zavoda.

Vaš odlazak u mirovinu nije prekinuo druženje, iako ne više na sasvim isti način. Povremeno ste dolazili u Zavod, ali isto tako susretali smo se u gradu, poslije mise, na kavi. I tada su razgovori bili oni između učenika i učitelja. No, uvijek sam u Vama osjećala povjerenje koje ste mi poklanjali i to me je ohrabrialo i poticalo naprijed.

Kada sam prešla na Odsjek za povijest kao predavač Pomoćnih povijesnih znanosti bila sam ponosna na to što sam iz Vaše "škole". A tako sam ondje i došla. Iako su bile prošle godine od Vašega nastavničkog rada, još uvijek se osjećala Vaša prisutnost i autoritet na Odsjeku. Na koncu konca, Vi ste autor udžbenika *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, koji će teško biti nadići. Preko njega ste i dalje

nazočni među novim, mlađim generacijama povjesničara na našem Fakultetu, ali i na svim drugima u Hrvatskoj kao i u susjednim zemljama. Svi oni koji danas nešto znače u hrvatskoj medievistici na ovaj su ili onaj način bili Vaši učenici, bilo tijekom studija, bilo na tečajevima koje ste održavali. Posljednji je bio 1985. godine.

Ja Vam osobno iskazujem zahvalnost jer ste mi pokazali veliko povjerenje, zatim jer ste znali kako prenijeti znanje, jer ste bili veliki čovjek. Skroman, samozatajan, temeljit. Danas sam pred velikim pitanjem. Koga ću pitati kad mi zapne, sada kada nema našega Barbe? Bili ste naša sigurnost, kamen temeljac našega rada.

I na kraju, ne mogu ne sjetiti se naše zajedničke radosti devedesetih prošloga stoljeća kada se naslućivalo stvaranje Hrvatske, ali i zabrinutosti i tuge zbog ratnih zbivanja jer ste silno voljeli svoju Domovinu.

I zato nakon duga puta počivajte u miru, jer ste dostojanstveno ispunili sve svoje zemaljske zadatke.

Mirjana Matijević Sokol